

UDK 81'27

*Boris Kern*¹

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

boris.kern@zrc-sazu.si

*Branislava Vičar*²

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

branislava.vicar@um.si

JEZIK IN TRANSSPOLNE IDENTITETE

Prispevek v skladu z razumevanjem identitete kot dialoškega konstrukta preučuje vlogo jezika pri konstruiranju transspolnih identitet v diskurzivni interakciji. Posebno pozornost namenja alternativnim jezikovnim praksam, ki jih razvijajo nebinarne transspolne osebe, da konstruirajo svoje identitete zunaj normativnega binarnega spolnega sistema.

Gljučne besede: jezik in spol, spolna identiteta, spolni binarizem, nenormativni spoli, kvirovsko jezikoslovje

The article analyzes the role of language in the construction of transgender identities in discursive interaction, in accordance with the understanding of identity as a dialogic construction. Particular attention is given to alternative language practices introduced by non-binary transgender people to construct their identities outside the normative binary gender system.

Keywords: language and gender, gender identity, gender binarism, non-normative genders, queer linguistics

1 Uvod

Zgodnejši pristopi k jeziku in spolu, ki so izšli iz drugega vala (oz. modernističnega modela) feminizma, so razvoj tega znanstvenega polja zaznamovali s preučevanjem razmerja med družbenimi razmerji moči in jezikom ter izpostavili spolno zaznamovane asimetrije v jeziku. Vendar pa so z esencialističnim pojmovanjem spola, kot poudari Motschenbacher (2010: 2), utrdili normativno konstrukcijo žensk in moških kot binarnih nasprotij. Spol je v teh razpravah pojmovan kot edini dejavnik jezikovnih variacij, kategoriji ženskosti in moškosti pa sta predpostavljene kot homogeni entiteti. Ta predpostavka je usmerjala preslikavo družbenih kategorij žensk in moških na določene jezikovne oblike brez razlikovanja med več specifičnimi skupinami žensk ali moških, to pa »neizogibno prispeva k stabilizaciji izključno binarnih spolnih pojmovanj« (Motschenbacher 2010: 47). Sociolingvistične raziskave obsežnih jezikovnih korpusov so pokazale, da ne

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalne skupine P6-0038 z naslovom *Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju*, ki jo financira ARRS; vodja raziskovalne skupine je Kozma Ahačič.

² Prispevek je nastal v okviru raziskovalne skupine P6-0156 z naslovom *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, ki jo financira ARRS; vodja raziskovalne skupine je Marko Jesenšek.

obstajajo stabilne, kontekstualno neodvisne »ženske« ali »moške« jezikovne lastnosti (prav tam). To spoznanje je tesno povezano z »diskurzivnim obratom« v tretjem valu (oz. postmodernističnem modelu) feminizma. »Diskurzivni obrat« označuje osredinjenost na preučevanje interakcij v njihovem širšem družbenem kontekstu (Mills in Mullany 2011: 41), tj. pomeni premik od preučevanja korelacij med jezikovnimi enotami in družbenimi makrokategorijami k analizi teh enot v razmerju do konteksta. Poskusi presejanja binarnega pojmovanja jezikovne konstrukcije spola in kritične analize normativnih spolnih diskurzov, povezane s teorijo diskurzivne konstrukcije spolnega binarizma (Butler 2001 [1990], 1993), so tlakovale pot poststrukturalističnim jezikoslovnim pristopom, kot je kvirovsko jezikoslovje, ki je omogočilo pojasnitev vloge normativnosti pri diskurzivni konstrukciji spola in seksualnosti, na novih teoretskih temeljih pa je bilo mogoče utemeljiti tudi kritiko esencializiranih dihotomij (Davis idr. 2014: 1).

Razprava se umešča v okvir poststrukturalističnih pristopov k obravnavi jezika in transspolnih identitet. Najvidnejše raziskave tega področja se ukvarjajo z jezikovnimi praksami določenih transspolnih skupnosti v različnih jezikovnih, kulturnih in geografskih kontekstih ter konstruiranjem nenormativnih spolov v vsakodnevni interakcijah (npr. Livia in Hall 1997, Hall in Bucholtz 2012, Zimman idr. 2014, Corwin 2017) ter z novimi teoretskimi pogledi na binarizme (npr. Motschenbacher 2010, Zimman idr. 2014), te pa podpirajo raziskave diskurzivne konstrukcije »biološkega spola« (npr. Zimman 2014).

V slovenskem prostoru je bila za razvoj področja jezika in spola pomembna javna strokovna razprava leta 1995, ki je odprla vprašanja generične rabe moškega slovničnega spola in spolno zaznamovane asimetrije v jeziku z izhodišnim ciljem iskanja možnosti spolno vključujoče jezikovne rabe (Žagar in Milharčič Hladnik 1995). Prizadevanja so bila pri delu slovenistične stroke soočena z zagovorom nevtralnosti moškega slovničnega spola (Vidovič Muha 1997). V zadnjih letih lahko spremljamo tudi obravnave spolno vključujoče jezikovne rabe v medkulturnem kontekstu (npr. Plemenitaš 2014), medtem ko se vprašanje diskurzivnega konstruiranja transspolnih identitet in razširitev pojmovanja spolno vključujoče jezikovne rabe s transspolno perspektivo začeta pojavljati v raziskavah zadnjih štirih let (Perger 2016, Vičar in Kern 2017, Popič in Gorjanc 2018). Raziskave povezuje denaturalizacija hegemonih spolnih diskurzov, kot je diskurz spolnega binarizma. Ker hegemoni spolni diskurzi podpirajo hegemonijo heteronormativnosti, se s temi raziskavami povezujejo analize dominantnih heteronormativnih struktur s pristopi kvirovskega jezikoslovja (Gorjanc in Fišer 2018).

2 (Trans)spolna identiteta in diskurzivna interakcija

Razmerje med jezikom in identiteto je v zadnjih nekaj desetletjih postalo eno od osrednjih vprašanj sociolingvistike, jezikovne antropologije, diskurzivne analize in jezikovne etnografije. Kljub temu da so med posameznimi pristopi temeljne razlike, jih povezuje pojmovanje, da identiteta ni preprosto psihološki mehanizem samoopredelitve

posameznice_ka,³ ampak se konstituira v družbenem dejanju, zlasti z jezikom. Pri poststrukturalističnih pristopih k jeziku in identiteti v nasprotju s tradicionalno sociolingvistiko identiteta ni pojmovana kot preddiskurzivna danost, tj. govorce_ci ne posedujejo identitete, ki bi se zgolj odražala v jezikovni rabi, temveč jo z jezikovno rabo konstruirajo (Motschenbacher in Stegu 2013: 522). Sociokulturni lingvistki Bucholtz in Hall (2005) pojmuteta identiteto kot primarno družbeno in kontekstualno specifično ter jo opredelita kot »odnosni in sociokulturni pojav, ki nastaja in se razširja v lokalnih diskurzivnih kontekstih interakcije« (Bucholtz in Hall 2005: 585–86). Na bistvene spremembe v sociolingvističnem pojmovanju spola je pomembno vplivalo delo poststrukturalistične teoretičarke na področju študij spola in kvirovske teorije Judith Butler, zlasti njen koncept performativnosti (Butler 2001 [1990], 1993). Pri performativni perspektivi se spol ne pojmuje več kot »množica predobstoječih, statičnih resničnosti, temveč kot porajajoči se, kontekstualni in intersubjektivni pojav, ki je stalno odprt za pogajanja in je odvisen od sistema medsebojno povezanih 'citativ' spolnih norm« (Davis idr. 2014: 3). To pomeni, da spol v nasprotju s prevladujočimi diskurzi, utemeljenimi na normativnem spolnem binarizmu, ni pojmovan kot lastnost, ki jo oseba ima, temveč kot dejavnost, ki jo izvaja. Spol torej ni predobstoječe družbeno dejstvo, ampak se konstruira z jezikovnimi in drugimi semiotskimi praksami, to pa poteka v različnih družbenih interakcijah in njihovih kontekstih. Interakcijska razsežnost konstruiranja spola je eden od pomembnih poudarkov performativnega pristopa: »Človek ne 'dela' spola sam. Zmeraj ga 'dela' z drugimi ali za druge, tudi če je drugi_a zgolj imaginaren_a« (Butler 2004: 1).

V nadaljevanju prikažemo konstruiranje identitete transspolne ženske (tj. osebe, ki se identificira z ženskim spolom, ob rojstvu pa ji je bil pripisan moški spol), ki jo imenujemo Linda. Podajamo izsek iz intervjuja, posnetega aprila 2017.⁴

Linda uporablja različne semiotske vire (materialne, vizualne, jezikovne), da interaktivno konstruirata svojo spolno identiteto. Pri interpretaciji se osredinimo na rabo jezika. V navedenem izseku Linda opiše interakcijo z osebo, ki jo je, ko se je z ženo in otrokoma peljala na počitnice, vprašala za pot.

Izpraševalec: A se ti sicer pogosto dogaja, da ti pripisujejo napačen spol?

Linda: Majn in majn. [...] Sicer se dogaja, sem lih zdejele, ja, ko sva bli na dopustu z ženo pa ... sva vprašali za pot. Smo bli v avtu, ææm ... in pač en kmet tko ... pač ... videl je, da sem vozla, ne? Družina kao v avtu in pol avtomatsko je sklenu »vidva«, ne?

Izpraševalec: Mhm.

Linda: Mene je pa to tok prizadel ... To mi je uničil čist prvi dan dopusta ...

Izpraševalec: Ker je uporabil ...

Linda: Ker je uporabo v bistvu dvojino kot ... ženska moški, ne? Vidva, namesto vidve, ne?

³ Več o rabi podčrtaja v poglavju 4.

⁴ Za zapisovanje je bil uporabljen zapis po zgledu Govornega korpusa slovenščine (GOS).

Na začetku intervjuja Linda svojo spolno identiteto opiše kot žensko. Oznaka spolne kategorije je konsistentna z vedenji, ki se povezujejo z družbenim pojmovanjem ženskosti. V navedenem izseku Linda z rabo prvoosebni edninskih in dvojskih glagolskih končnic za ženski slovnični spol strukturira spol, s katerim se identificira (le enkrat je uporabljena glagolska končnica za moški slovnični spol, in sicer v primeru, ko se Linda nanaša na osebe različnih spolov). Lindina raba oblik v ženskem slovničnem spolu odraža tako njeno doživljanje sebe kakor tudi prizadevanje, da bi bila prepoznana kot ženska. Kot poudarja Motschenbacher (2010: 162), morajo biti spolno zaznamovana dejanja v interakciji tudi dekodirana, da je konstruiranje spola uspešno. Da se Linda konstituira kot ženska, je odvisno tudi od rabe jezika pri udeleženkah_cih interakcije. Linda opiše interakcijo z osebo, ki jo je vprašala za pot. Ta oseba Lindo in njeno ženo naslavlja z drugoosebnim dvojskim zaimkom za moški slovnični spol (*vidva*). Raba zaimka *vidva* kaže, da ta oseba ni dekodirala Lindinih spolno zaznamovanih dejanj, tj. ni je prepoznala kot ženske. Kot predpostavlja Linda, so bila njena spolno zaznamovana dejanja soočena z normativnimi pričakovanji glede spola, utemeljenimi na predpostavki o heteronormativni nuklerani družini, tj. heteroseksualni skupnosti staršev različnega spola in njihovih otrok. Znotraj heteronormativnih struktur, ki so trdno umeščene na družbenem makronivoju (Motschenbacher in Stegu 2013: 525), je namreč med staršema predpostavljeno heteroseksualno razmerje, osnovano na spolni normativnosti.

3 Spolni binarizem v jeziku

Binarno pojmovanje spola je eno od temeljnih raziskovalnih vprašanj poststrukturalističnega feminizma in kvirovskega jezikoslovja ter se umešča v njuno kritiko esencializiranih dihotomij. Spolni binarizem kot prevladujoči spolni sistem, utemeljen na predpostavki, da obstajata le dva »biološka spola« in iz njiju izpeljani spolni identiteti (Perger 2016: 47), se izgraja med »biološkim« in družbenim spolom. Zato natančnejšo obravnavo spolnega binarizma, kot poudari Zimman, v prvi vrsti omogoča denaturalizacija te ločnice, tj. prepoznanje skupnega izvora »biološkega« in družbenega spola v diskurzivni praksi (Zimman 2014: 14–15). Ločnica, vzpostavljena v drugem valu feminizma, je utemeljena na predpostavki biološkega esencializma (tj. predpostavki, da je »biološki spol« neizogibno naravno dano dejstvo, družbeni spol pa družbeno konstruirana vloga, določena pripadnicam_kom vsakega »biološkega spola«) in se preslikuje na ločnico narava – kultura. Poststrukturalistične feministke (npr. Butler 1993) trdijo, da je tudi »biološki spol« družbeno, kakor tudi diskurzivno konstruiran. Pomen, pripisan različnim telesom, ne izhaja iz njihovih inherentnih lastnosti, ampak se vanje diskurzivno vpisuje skozi kulturno in historično različna pojmovanja spola. Argumenti o družbeni konstrukciji »biološkega spola« ne pomenijo, da telesa niso pomembna, ampak da jih nikoli zgolj ne opisujemo, temveč z opisom zmeraj tudi konstituiramo. Izjava »Deklica je!« namreč telesu pripiše spol in obenem sproži diskurzivno socializacijo: »deklica« bo v tem procesu prisiljena ponavljati spolne norme, s čimer se bo konstituirala kot ženski subjekt (Butler 1993).

Kljub temu da je diskurzivni konstrukciji »biološkega spola« od devetdesetih let 20. stol. namenjene veliko raziskovalne pozornosti (npr. Delphy 1992, Butler 1993,

Motchenbacher 2009, Zimman 2014), je koncept dveh »bioloških spolov« tako globoko zakoreninjen v zahodnih družbah, da je v javnem mnenju pridobil status naravno danega dejstva. V vsakodnevni diskurzih se spol zarisuje kot binarna kategorija, interspolna prekrivnost in intraspolna raznolikost pa ostajata spregledani (Motschenbacher 2010: 13) in s tem je obstoj oseb, katerih spol se ne umešča v binarni spolni sistem, potisnjen v nevidnost (Enke 2012, Perger 2016). Ko govorimo o osebah, se nanje nanašamo s samostalniki s podkategorijo človeško, z osebnimi zaimki, v jezikih s slovničnim spolom tudi s spolno zaznamovanimi končnicami in priponskimi obrazili. Ker sta nam v diskurzivni socializaciji ponujeni zgolj dve možnosti za nanašanje na osebe, tj. spolno zaznamovana jezikovna sredstva za dva jezikovna spola, ženskega in moškega, izgradimo epistemološki okvir, v katerem osebe umeščamo v dve – in zgolj dve – spolni kategoriji. S tem se odraža in reproducira hegemonija cisnormativnosti, ki jo Perger definira kot »družbeno strukturiranost, utemeljeno na biološkem determinizmu in na predpostavki skladnosti spola, pripisanega ob rojstvu, s spolom osebe (tj. spolno identiteto)« (Perger 2016: 47).

Motschenbacher (2010) razmerje med strukturnimi kategorijami in reprezentacijo spola pojasnjuje v okviru poststrukturalističnega razumevanja jezika in trdi, da jezik ni abstraktni predpogoj, na katerem je osnovana jezikovna raba, ampak »rezultat ponavljajočih se jezikovnih praks, ki so v času pripeljale do materializacije določenih strukturnih kategorij« (Motschenbacher 2010: 61–62). Nanašanje na osebe s spolno zaznamovanimi jezikovnimi sredstvi oseb zgolj ne umešča v določeno spolno kategorijo, ampak vsebuje tudi normativna pričakovanja, da bodo posameznice_ki svojo spolno identiteto konstituirale_i znotraj prevladujočih hegemonih diskurzov. Ko denimo določeno osebo poimenujemo *ženska* ali *moški*, obenem s poimenovanjem predpišemo normativna vedenja, prototipično povezana s tema kategorijama (Motschenbacher 2010: 177). Zato je v kvirovskem jezikoslovju spolni binarizem pojmovan kot »primarni simbol marginalizacije in stigmatizacije nenormativnih subjektov in praks« (Davis idr. 2014: 1); kot normativni spolni sistem posameznice_ke sili, da se umestijo na eno stran binarne ločnice, in marginalizira tiste, ki ne izpolnjujejo normativnih pričakovanj o »spolnih nasprotjih« (Barrett 2014: 210).

4 Konstruiranje spola onstran spolnega binarizma

Medtem ko so izbire spolno zaznamovanih jezikovnih oblik pri osebah z normativnimi spolnimi identitetami hitre in samodejne, je za izbiro jezikovnih sredstev pri transspolnih osebah značilna veliko višja stopnja samoreflektivnosti. Spolno nebinarne osebe, ki jim slovnični spolni sistem slovenščine ne omogoča vidnosti, razvijajo alternativne jezikovne prakse, ki bi jim omogočile družbeno in diskurzivno eksistenco. V slovenščini se kot učinkovita praksa, ki destabilizira spolni binarizem in lingvistično kodirano cisnormativnost, v zadnjih štirih letih kaže raba podčrtaja.⁵ V nasprotju s

⁵ Iskanje možnosti za izražanje nebinarnih spolnih identitet je značilno tudi za več tujih jezikov. V kontekstu **angleščine**, ki ne pozna slovničnega spola, velja na tem mestu omeniti predvsem edninsko rabo spolno nevtralnega (sicer množinskega) zaimka *they* (edninska raba je uslovarjena v Oxfordovem slovarju – <https://>

poševnico, oklepajem ali vezajem, ki predstavljajo dve medsebojno izključujočih se možnosti, podčrtaj vzpostavlja prostor pluralnosti spolov (Perger 2016: 54). Podčrtaj se zapisuje med obliko za ženski in moški slovnični spol (npr. *Spoštovane_i sodelavke_ci*) in simbolno nadomešča vse (še) neobstoječe končnice in obrazila za spole, ki se gibljejo onstran binarnosti *ali moško ali žensko*. Podčrtaj je praksa, ki prihaja »od spodaj navzgor«; rabo so transspolne osebe vpeljale znotraj transspolne skupnosti, od tam se je podčrtaj razširil v LGBTIQ+ skupnosti, v zadnjih treh letih pa prehaja tudi v splošno rabo.⁶ Popič in Gorjanc (2018) na podlagi raziskave, v okviru katere sta bila v dveh časovnih obdobjih (marca in septembra 2018) izdelana in analizirana dva korpusa spletnih besedil organizacij, ki uporabljajo podčrtaj, ugotavljata, da se je pogostnost rabe podčrtaja v pol leta povečala za 63,8 odstotka⁷ in da je raba podčrtaja konsistentna (2018: 346–47). S tem sta ovrgla argument o zahtevnosti rabe podčrtaja (2018: 347). Podčrtaj je omenjen tudi v novih *Smernicah za spolno občutljivo rabo jezika*, ki jih je izdalo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (Šaupperl idr. 2018), tovrstno rabo podčrtaja pa registrira tudi ePravopis:

Slika 1: ePravopis. Fran.si.

en.oxforddictionaries.com/; združenje American Dialect Society pa je zaimsek izglasovalo celo za besedo leta 2015) in okrajšavo Mx., ki nadomešča Mr. ali Ms. (pojavi se že v 70. letih, vendar je v Merriam-Websterjev slovarju uslovarjenja leta 2017). V **nemščini** so za izražanje nebinarnih spolnih identitet v rabi tri možnosti: (a) pisanje obrazila za ženski slovnični spol neposredno za moškim, pri čemer je prva črka obrazila zapisana z veliko črko (*SchülerIn*); (b) podčrtaj: *Schauspieler_in, mit den Schüler_inne_n*; in (c) zvezdica: *Lehrer*in*. **Francoščina** poleg načina (a) pozna tudi zapis s srednjo piko (*étudiant-e-s*) in z vezajem (*étudiant-e-s*), v **španščini** pa a in o kot morfema, ki zaznamujeta moški ali ženski slovnični spol, v rabi nadomeščajo z: (a) afno (*l@s*), (b) zvezdico (*l*s*), (c) črko x (*lxs*), (č) črko A v krožcu (*l@S*) ali (d) ligaturo æ (*laes*) (Sitnikova 2017). V **nekaterih slovanskih jezikih** se za izražanje nebinarnih spolnih identitet pod vplivom nemščine pojavlja podčrtaj (informatork_e_ji so potrdile_i rabo podčrtaja v hrvaščini, poljščini; razprave potrjujejo tudi obstoj rabe podčrtaja v ruščini), vendar je sorazmerno redka in omejena predvsem znotraj LGBTIQ+ skupnosti oz. v besedilih na temo študij spolov.

⁶ Več o splošnosti rabe podčrtaja v Vičar in Kern (2017) ter Popič in Gorjanc (2018).

⁷ Ob tem velja opomniti, da podatek o večji pogostosti podčrtaja ne kaže na to, da je jezik posameznega besedila bolj spolno vključujoč, saj avtorice_ji pogosto posegajo tudi po spolno nevtralnih jezikovnih strategijah.

Že v prispevku *Možnosti jezikovnega izražanja nebinarnih transspolnih identitet v slovenščini* (Vičar in Kern 2017) je bilo navedenih nekaj konkretnih predlogov glede rabe podčrtaja, zato jih na tem mestu zgolj povzemamo.

- Praviloma najprej navajamo obliko za ženski slovnični spol, nato za moški: *udeleženka_ec*. To velja tudi za neimenovalniške sklone: *Predstavo si je ogledalo veliko gledalk_cev.*; *Sodelovalo je veliko profesorice_jev*. Moško obliko navajamo kot prvo takrat, ko je ta oblika besedotvorno osnova za tvorbo oblike za ženski slovnični spol oz. ko ima oblika za moški slovnični spol ničto končnico. To velja tako za samostalnike (*pisatelj_ica*, *župan_ja*) kot deležnike na *-l* in *-n* (*Lahko bi se prijavil_a*; *Odšel_a je*; *Je razgledan_a*) ter pridevnike (*Je zanimiv_a*). V primerih, ko pri obliki za ženski slovnični spol pride do izpada polglasnika, je za podčrtajem smiselno navesti tudi črko pred izpadlim polglasnikom takrat, ko lahko pride do nepotrebne dvoumnosti: *zadovoljen_jna uporabnik_ca spletnega portala*. V nasprotnem primeru črk pred izpadlim polglasnikom ne pišemo, torej je ustrezno: *Prišel_a je*.
- Ne navajamo celih obrazil, ampak zaradi poenostavitve le spremenljivi končni del: *pisatelj_ce*, *zdravniki_ce*, torej NE: *pisatelj_ice*, *zdravniki_nice*.⁸
- V primeru spolno zaznamovanih zaimkov med oblikama za ženski in moški slovnični spol uporabimo podčrtaj: *Vidim jo_ga.*; *Nje_njega ni bilo*. Pri zaimkih se predvsem zaradi kratkosti samih zaimkov ne zdi smiselna raba okrajšanih oblik: *Nje_ga ni bilo*.
- Navajanje oblike za ženski in moški slovnični spol v celoti se zdi smiselno tudi v primerih, kot je: *sestra_brat*, in pri večbesednih poimenovanjih za ženske in moške, pri katerih nastopata različni osnovi: *srednja medicinska sestra_srednji zdravstvenik*.

V izogib kopičenju podčrtajev kot dopolnjujočo strategijo predlagamo rabo spolno nevtralnih jezikovnih oblik:⁹

- semantično spolno nevtralnih besed, kot so: *oseba*, *stranka*, *vodja*, ali skupnih imen, kot so: *mladina*, *občinstvo*, *prebivalstvo*;
- besednih zvez z levim pridevniškim prilastkom namesto samostalniških besednih zvez z desnim samostalniškim prilastkom: *skupnost študentk_ov* > *študentska skupnost*;
- posamostaljenih množinskih deležniških oblik: *potrebe vključenih posameznik_kov* > *potrebe vključenih*;
- posamostaljenih oblik: *predlagale_i smo* > *naš predlog je bil*;
- trpnih stavkov: *z raziskavo smo ugotovile_i* > *z raziskavo je bilo ugotovljeno*;
- sedanjika za izražanje prihodnosti: *jutri bomo nadaljevale_i* > *jutri nadaljujemo*.

⁸ Pri navajanju oblik za moški in ženski slovnični spol v okviru poševnic in oklepajev se večinoma navajajo celotna obrazila, torej: *učitelj/-ica*, *dedič/-inja*. Navajanje le spremenljivega dela v primeru poševnic sicer priporočajo nove *Smernice za spolno občutljivo rabo jezika* (Šaupel idr. 2018).

⁹ Nekaj spolno nevtralnih izbir navaja že Šribar v *Internih smernicah za spolno občutljivo rabo jezika* (2010).

Glede na to, da je podčrtaj kot možnost izražanja nebinarnih transspolnih identitet (zaenkrat) omejen le na pisno sporazumevanje (branje podčrtajev z vmesnimi premori bi otežilo razumevanje), se za glasovno realizacijo podčrtajev kot ustrezno kaže branje polnih oblik za ženski in moški slovnični spol s premorom, brez uporabe veznika *in*, ki bi na ta način nakazovalo, da ne gre le za dve družbeni skupini oseb. Sicer pa v govornem diskurzu spolno nebinarne osebe uporabljajo tudi druge jezikovne prakse, kot je npr. izmenjujoča raba oblik za ženski in moški slovnični spol.

5 Sklep

Raziskovanje alternativnih jezikovnih praks, ki jih razvijajo nebinarne transspolne osebe, da pozicionirajo svoje identitete zunaj binarnega spolnega sistema, podpira kritično preučevanje cisnormativnosti, tj. diskurzivnih konstruktov določenih spolnih identitet kot »naravnih«, »normalnih« in zaželenih, ter dominantnih diskurzov spolnega binarizma. Vendar pa je treba poudariti, da namen kritičnega preučevanja spolnega binarizma v jeziku ni odprava spolno zaznamovanih in seksualnih makrokategorij, temveč destabilizacija naturaliziranih pojmovanj spolnih in seksualnih identitet ter relativizacija njihove brezpogojnosti (Motschenbacher 2010: 180). V slovenščini se kot učinkovita praksa, ki presega spolni binarizem in lingvistično kodirano cisnormativnost, kaže raba podčrtaja. Ker se je podčrtaj že uveljavil tako v individualni kot (določeni) skupnostni rabi, ga pojmujejo kot legitimen objekt znanstvenega preučevanja, zaradi možnosti identitetnega pozicioniranja, ki jo ponuja osebam, ki jim slovnični spolni sistem ne omogoča jezikovne reprezentacije, pa ga prepoznavamo kot legitimno sredstvo potrjevanja avtentičnosti in legitimnosti spolno nebinarnih oseb. Vendar pa so družbene sodbe o tem, kaj velja za legitimno, velikokrat povezane s strukturami moči. Kot poudari van Dijk (2009: 63), in pri tem izhaja iz predpostavk kritične diskurzivne analize, so lahko določeni diskurzivni sistemi »nelegitimni glede na nekatere temeljne norme, ki izhajajo na primer iz mednarodnih človekovih in družbenih pravic«. Tudi podatki o številu oseb, ki se identificirajo kot spolno nebinarne, zadnji podatki za Slovenijo so bili pridobljeni z raziskavo *Vsakdanje življenje mladih LGBTIQ+ oseb* (Perger idr. 2018), kažejo na potrebo po premisleku obstoječih institucionalnih praks.

VIRI IN LITERATURA

- Rusty BARRETT, 2014: The Emergence of the Unmarked. *Queer Excursions*. Ur. L. Zimman idr.. Oxford: Oxford University Press. 195–219.
- Mary BUCHOLTZ, Kira HALL, 2005: Identity and Interaction: A Sociocultural Linguistic Approach. *Discourse Studies* 7/4–5. 585–614. Tudi na spletu.
- Judith BUTLER, 2001 [1990]: *Težave s spolom*. Ljubljana: ŠKUC.
- Judith BUTLER, 1993: *Bodies that Matter*. London in New York: Routledge.
- Judith BUTLER, 2004: *Undoing Gender*. London in New York: Routledge.
- Anna I. CORWIN, 2017: Emerging genders. *Gender and Language* 11/2. 255–77.

- Jenny L. DAVIS idr., 2014: Opposites Attract: Rethorizing Binaries in Language, Gender, and Sexuality. *Queer Excursions*. Ur. L. Zimman idr. Oxford: Oxford University Press. 1–12.
- Christine DELPHY, 1993: Rethinking Sex and Gender. *Women's Studies International Forum* 16/1. 1–9. Tudi na spletu.
- Teun VAN DIJK, 2009: Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach. *Methods of Critical Discourse Analysis*. Ur. R. Wodak, M. Mayer. Los Angeles: Sage. 62–86.
- Finn ENKE, 2012: The Education of Little Cis. *Transfeminist Perspectives in and beyond Transgender and Gender Studies*. Ur. A. Finn Enke. Philadelphia: Temple University Press. 60–77.
- ePravopis*. Na spletu.
- Vojko GORJANC, Darja FIŠER, 2018: Twitter in razmerja moči: diskurzna analiza kampanj ob referendumu za izenačitev zakonskih zvez v Sloveniji. *Slavistična revija* 66/4. 473–95.
- Kira HALL, Mary BUCHOLTZ, 1995: *Gender Articulated*. New York: Routledge.
- Steffen Kitty HERRMANN, 2003: Performing the Gap queere Gestalten und geschlechtliche Aneignung. *Arranca!* 28. 22–26.
- Sara MILLS, Louise MULLANY, 2011: *Language, Gender and Feminism*. London, New York: Routledge.
- Heiko MOTSCHEBACHER, 2010: *Language, Gender and Sexual Identity: Poststructuralist Perspectives*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Heiko MOTSCHEBACHER, Martin STEGU, 2013: Queer Linguistic Approaches to Discourse. *Discourse & Society* 24/5. 519–35. Tudi na spletu.
- Louise MULLANY, 2010: Gendered Identities in the Professional Workplace. *Language and Identities*. Ur. C. Llamas, D. Watt. Edinburgh: Edinburgh University Press. 179–90.
- Nina PERGER, 2016: Simbolno nasilje spolnega zaznamovanja v jeziku in prakse upora v visokošolskem prostoru. *Družboslovne razprave* 32/81. 41–60. Tudi na spletu.
- Nina PERGER idr., 2018: *Vsakdanje življenje mladih LGBTIQ+ oseb v Sloveniji*. Ljubljana: Društvo parada ponosa.
- Damjan POPIČ, Vojko GORJANC, 2018: Challenges of Adopting Gender-Inclusive Language in Slovene. *Suvremena lingvistika* 44/86. 329–50.
- Katja PLEMENTAŠ, 2014: Gender Ideologies in English and Slovene. *ELOPE* 11/1. 17–29.
- Dennis SCHELLER-BOLTZ, 2014: On Gender Awareness in German, Russian, and Polish. *Przeгляд Rusycystyczny* 4/2014. 80–105.
- Mojca ŠAUPERL idr., 2018: *Smernice za spolno občutljivo rabo jezika*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- Renata ŠRIBAR, 2010: *Interne smernice za spolno občutljivo rabo jezika*. Komisija za ženske v znanosti. Ljubljana.
- Branislava VIČAR, Boris KERN, 2017: Možnosti jezikovnega izražanja nebinarnih transspolnih identitet v slovenščini. *Dialogi* 53/11–12. 223–37.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 1997: Prvine družbene prepoznavnosti žensk prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti. *33. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. A. Derganc. Ljubljana: FF.
- Lal ZIMMAN, 2014: The Discursive Construction of Sex. *Queer Excursions*. Ur. Lal Zimman idr. Oxford: Oxford University Press. 13–34.

Lal ZIMMAN idr. (ur.), 2014: *Queer Excursions*. Oxford: Oxford University Press.
Igor Ž. ŽAGAR, Mirjam MILHARČIČ HLADNIK, 1995: Temeljna izhodišča prizadevanj za odpravo seksistične rabe jezika. *Neseksistična raba jezika*. Ur. V. Kozmik, J. Jeram. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko. 7–18.

SUMMARY

The article is set in the frame of post-structural approaches to language and transgender identities and critical research of hegemony of cisnormativity and dominant discourses of gender binarism. The binary conceptualization of gender is one of the fundamental research questions of post-structural feminism and queer linguistics and belongs to their critique of essentialised dichotomies. Identifying people with gendered linguistic means does not merely place them in a particular gender category, but also includes normative expectations that individuals will construct their identity within dominant hegemonic discourses. Non-binary people, who are rendered invisible by Slovenian grammatical gender, are developing alternative language practices which allow them social and discursive existence. In Slovene, the use of an underscore emerges as an effective practice that destabilizes gender binarism and linguistically coded cisnormativity. Since the underscore has already been established in both individual and (particular) community use, it is considered a legitimate object of scientific study. Moreover, the use of underscore offers the possibility of identity positioning to those who are not given representation by the grammatical gender system. We identify it as a legitimate means of confirming the authenticity and legitimacy of the identity of non-binary people.

